

2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти / Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>.
3. Коберник О. М., Сидоренко В. К. Концепція технологічної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів України / О. М. Коберник, В. К. Сидоренко // Трудова підготовка в закладах освіти. — 2010. — № 6. — С. 3-11.
4. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения : [в 2-х т.] / Я. А. Коменский. — М. : Педагогика, 1982. — Т.1. — 656 с.
5. Програма «Людина і світ професій» для загальноосвітніх навчальних закладів (8—9 класи) // Трудова підготовка в закладах освіти. — 2008. — № 1. — С. 43-56.
6. Програма «Побудова кар'єри» для 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів // Трудове навчання. — 2010. — № 1(25). — Вкладка.
7. Титаренко В.П. Методика викладання декоративно-прикладної творчості / Титаренко В.П. — Полтава, 2004. — 249 с.
8. Титаренко В.П. Традиційні народні ремесла Полтавщини / Титаренко В.П. — Полтава : Верстка, 2002. — 360 с.

У статті розглядаються сутність і особливості застосування спеціальних принципів природовідповідності, культуровідповідності, творчості в технологічній освіті. Аналізуються правила і вимоги цих принципів, що забезпечують результативність технологічної освіти.

Ключові слова: принципи технологічної освіти, природовідповідність, культуровідповідність, творчість.

В статье рассматриваются сущность и особенности применения специальных принципов природосообразности, культуросообразности, творчества в технологическом образовании. Анализируются правила и требования этих принципов, обеспечивающих результативность технологического образования.

Ключевые слова: принципы технологического образования, природосообразность, культуросообразность, творчество.

The article considers the essence and features of application of special principles of prirodookhrannoy, kulturooborot, creativity in technology education. Analyzed are the rules and requirements of these principles to ensure the effectiveness of technological education.

Keywords: principles technological education, prirodookhrannoy, kulturooborot, creativity.

УДК 378.014

Г.В. Черній
м. Вінниця, Україна

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ

Постановка проблеми. Вимоги, які висуває суспільство до рівня освіченості, компетентності, професійності фахівця сфери туризму зумовлені соціальними, політичними, економічними змінами в суспільстві, процесами євроінтеграції України та, як наслідок, розвитком міжнародного туризму, зростанням кількості відвідувачів нашої країни. Проте вітчизняна туристична галузь поки що не може відповісти на всі виклики, які ставить перед нею суспільство та час. Головну причину цього вбачаємо в недостатньому забезпеченні цієї галузі висококваліфікованими фахівцями. Однією з основних проблем, на нашу думку, є слабка професійна підготовка значної частини співробітників, що виявляється в їх недостатній компетентності, невмінні здійснювати ефективне професійне і ділове спілкування і, як наслідок, низькій рівень результативності праці. Як зазначають керівники багатьох великих туристських підприємств, професійно-комунікативна підготовка є зараз одним із найбільш слабких місць у загальній системі професійної підготовки співробітників. Основним напрямом розв'язання цієї проблеми є цілеспрямоване формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери туризму в процесі їх фахової підготовки.

Аналіз основних досліджень і публікацій з проблеми свідчить, що визначена проблема відображена в теорії та практиці професійної підготовки фахівця сфери туризму. Теоретичні та методичні основи підготовки фахівців сфери туризму висвітлені в працях В. Федорченко, Г. Цехмістрової, Н. Фоменко, В. Лозовецької та ін. Проблемами практичної підготовки фахівців туризму займаються Н. Микитів, В. Зайцева, Ю. Земліна, Л. Поважна, Г. Сорокіна, Н. Хмілярчук та ін. У сучасній психологічній і педагогічній літературі представлено чимало праць з теорії та досвіду розв'язання проблеми формування комунікативних умінь, комунікативних компетенцій (Є. Головаха, Г. Данченко, О. Зарівна), іншомовної комунікативної компетенції (Г. Гринюк, П. Стеченко, Н. Сяська), комунікативної культури майбутніх фахівців (Л. Барановська, І. Мозолева, Н. Мурадова та ін.) Проте, **невирішеним** залишається питання формування комунікативних умінь саме фахівця туристичної галузі.

Мета статті полягає у презентації результатів експериментальної перевірки ефективності методики формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців туристичної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі дослідження була висунута гіпотеза: формування комунікативних умінь майбутніх бакалаврів сфери туризму буде ефективним за умови впровадження експериментальної методики за такими напрямками:

- 1) використання методів контекстного та проблемного навчання для формування професійної лексики;
- 2) застосування інтерактивних методів і технологій навчання для набуття досвіду комунікативної взаємодії;
- 3) формування умінь ділової комунікації засобами інформаційних технологій;
- 4) використання тренінгів і коучингу для формування соціально-психологічних і невербальних комунікативних умінь.

Для забезпечення достовірності результатів експериментального дослідження спочатку було проведене вхідне опитування студентів першого курсу. Вхідне комплексне діагностування проводилося на першому й четвертому курсах і передбачало визначення впливу традиційного навчання на розвиток комунікативних умінь майбутніх фахівців сфери туризму.

Було з'ясовано, що лише 11,2 % студентів I-го курсу притаманний літературний стиль монологічного мовлення, 23,4 % уміють ініціативно вести діалог, 9,4 % уміють слухати співрозмовника, 15,6 % здатні організовувати групову дискусію, 8,3 % вільно володіють іноземною мовою, 14,7 % знають психологічні особливості вербального та невербального спілкування. У студентів IV-го курсу числові показники виявились не набагато вищими.

Це означає, що традиційна методика навчання недостатньою мірою спрямована на розвиток комунікативних умінь майбутніх фахівців з туризму.

Аналізуючи комунікативні вміння, що описані в психологічній і педагогічній літературі, ми прийшли до висновку, що серед них можна виділити дві групи:

- 1) загальні комунікативні вміння (що формуються або стихійно, або цілеспрямовано — в процесі саморозвитку або в тренінгових групах);
- 2) спеціальні комунікативні вміння (що формуються в процесі спеціальних організованих практичних занять, а також у професійній практиці).

Формування обох груп умінь у майбутніх бакалаврів туризму здійснюється в таких видах діяльності:

1. Засвоєння теоретичних основ комунікативного процесу, особливостей комунікативного компоненту професійної діяльності.
2. Оволодіння вміннями й навичками професійного спілкування під час практичних занять у ВНЗ, що проводяться у формі тренінгу.
3. Виробнича практика.
4. Систематична самостійна робота студентів з оволодіння основами професійного спілкування.

Що стосується теоретичних основ спілкування, то студенти університету набувають цих знань під час вивчення дисциплін «Українська мова за професійним спрямуванням», «Іноземна

мова за професійним спрямуванням», «Ділова іноземна мова», «Друга іноземна мова», «Етика бізнесу», «Діловий етикет», «Комунікативний менеджмент», «Комунікативний менеджмент у туризмі», «Психологія» та інших.

Для визначення впливу експериментальної методики на якість теоретичних знань з мовних і психологічних дисциплін здійснювали порівняльний аналіз успішності студентів контрольних і експериментальних груп. Числові значення представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця успішності студентів контрольних і експериментальних груп

Дисципліни мовного й психологічного циклу	КГ	ЕГ
1. Українська мова за професійним спрямуванням	3,5	3,8
2. Іноземна мова за професійним спрямуванням	3,3	3,6
3. Ділова іноземна мова	3,2	3,5
4. Друга іноземна мова	3,3	3,6
5. Етика бізнесу	3,7	4,1
6. Діловий етикет	3,8	4,3
7. Комунікативний менеджмент	3,7	4,1
8. Комунікативний менеджмент у туризмі	3,6	4,4
9. Психологія	3,7	4,4
Середнє значення	3,54	3,98

Для визначення рівня розвитку комунікативних умінь студентів необхідно вирахувати числові значення кожного з них. Ураховуючи структуру комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери туризму і види комунікативних умінь, ми визначали числові показники цих умінь до і після експерименту, що представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

Числові значення комунікативних умінь бакалаврів сфери туризму (за самооцінкою студентів)

		До експерименту		Після експерименту	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
	<i>Уміння монологічного мовлення</i>				
M1	правильно вживати мовні конструкції, дотримуючись літературного стилю	3,2	3,1	3,3	3,8
M2	вільно висловлювати свої думки	3,1	3,0	3,2	4,0
M3	обговорювати факти, події, даючи їм власну оцінку	3,0	2,9	3,0	3,5
M4	розкривати причинно-наслідкові зв'язки подій і явищ	3,0	3,2	3,1	3,6
M5	застосовувати мовленнєві зразки згідно з цілями та умовами спілкування	3,2	3,3	3,2	3,8
	<i>Уміння діалогічного мовлення</i>				
D1	ініціативно ставити запитання	2,9	2,8	2,9	3,5
D2	давати розгорнуті відповіді	3,0	3,1	3,1	3,7
D3	ініціативно почати бесіду	2,8	2,7	2,7	3,5
D4	протиставити інформації співрозмовника свою власну	2,7	2,6	2,7	3,5
D5	відповідати на телефонні дзвінки чітко, конкретно, лаконічно, точно	3,0	3,2	3,1	3,9
	<i>Уміння полілогічного мовлення</i>				
P1	взяти ініціативу в груповій комунікації на себе	2,8	2,6	2,6	3,5
P2	узгоджувати думки й точки зору різних співрозмовників	2,7	2,5	2,6	3,5
P3	організувати групову дискусію і її завершити	2,5	2,4	2,5	3,5
P4	зацікавити інформацією групу слухачів	2,4	2,3	2,6	3,5
P5	переконати групу в правильності власного рішення	2,3	2,2	2,5	3,5
	<i>Іншомовні комунікативні вміння</i>				

I1	читати іноземною мовою	3,1	2,9	3,3	3,9
I2	говорити іноземною мовою	2,9	2,5	3,1	3,7
I3	аудіювання	2,8	2,3	3,0	3,5
I4	врахувати культурні особливості й потреби іноземців	2,1	2,1	2,5	3,5
I5	писати іноземною мовою	2,3	2,1	2,5	3,5
<i>Соціально-психологічні вміння</i>					
C1	психологічно правильно й ситуативно обумовлено вступати в спілкування	3,4	3,4	3,4	4,0
C2	психологічно правильно визначати момент завершення спілкування	3,2	3,3	3,2	4,1
C3	прогнозувати реакцію партнерів на власні повідомлення	3,3	3,2	3,3	3,9
C4	підтримувати спілкування, стимулюючи активність партнера	3,4	3,3	3,4	3,9
C5	створювати рекламні продукти з урахуванням соціальної обстановки та психології споживачів	3,2	3,1	3,3	3,8
<i>Уміння невербальної комунікації</i>					
H1	здійснювати візуальний контакт	3,2	3,3	3,2	3,6
H2	правильно використовувати й розуміти вираз обличчя	3,1	3,2	3,2	3,5
H3	правильно використовувати й розуміти жести	3,2	3,2	3,2	3,8
H4	дотримуватись правильної дистанції в діалозі	3,4	3,5	3,4	3,9
H5	уміння правильно враховувати темп і час бесіди	3,2	3,4	3,4	3,8
		2,95	2,89	3,02	3,69

Для підтвердження невинноватості розходжень числових значень 30 показників у контрольних і експериментальних групах визначали критерій істотності відмінностей коефіцієнтів варіації (критерій згоди) за формулою

$$t = \frac{v_E - v_K}{\sqrt{\frac{v_E^2}{2n_E} + \frac{v_K^2}{2n_K}}}$$

де $v_E = \frac{\sigma_E}{x_E}$ і $v_K = \frac{\sigma_K}{x_K}$, а середнє квадратичне відхилення обчислювалося за формулою $\sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n}}$ [1, с.137]. Результати обчислень дали значення критерію істотності між КГ та ЕГ до початку експерименту 1,25, що вказує на несуттєві розбіжності між показниками обох груп. Експериментальними були вибрані ті групи, де середнє значення показників комунікативних умінь виявилось меншим. Аналогічні вимірювання були проведені після експерименту. На цьому етапі значення критерію істотності між КГ та ЕГ виявилось рівним $t \approx 3,41 > 3$, яке свідчить, що відмінність показників у КГ та ЕГ істотна. Це дає підстави вважати, що на формування комунікативних умінь майбутніх бакалаврів сфери туризму значною мірою впливає експериментальна методика.

Оскільки кожне вміння оцінювалось за 5-ти бальною шкалою, максимально можливою могла б бути сума балів 150. Розбивши цю суму на 5 частин, одержимо такі рівні комунікативних умінь майбутніх фахівців з туризму (табл. 3):

Таблиця 3

Характеристики рівнів комунікативних умінь

Рівні комунікативних умінь	Характеристика рівнів комунікативних умінь
1. Низький (0-30 балів)	Нерозвинене монологічне мовлення, скутість у проведенні діалогу, небажання брати участь у груповій дискусії, відсутні іншомовні комунікативні вміння, необізнаність із соціально-психологічними особливостями комунікації, відсутні знання про невербальні форми спілкування

2. Нижче середнього (31-60 балів)	Розвинене монологічне мовлення, але спостерігається скутість у проведенні діалогу, небажання брати участь у груповій дискусії, знання іноземної мови дозволяють лише розуміти друкований текст, погана обізнаність із соціально-психологічними особливостями комунікації, слабкі знання про невербальні форми спілкування
3. Середній (61-90 балів)	Розвинене монологічне мовлення та здатність до активної участі у діалозі, є бажання брати участь у груповій дискусії, знання іноземної мови дозволяють розуміти співрозмовника, наявні знання про соціально-психологічні особливості комунікації та про невербальні форми спілкування
4. Вище середнього (91-120 балів)	Розвинене монологічне мовлення та здатність до активної участі у діалозі, є бажання брати участь у груповій дискусії, знання іноземної мови дозволяють розуміти співрозмовника, наявні знання про соціально-психологічні особливості комунікації та про невербальні форми спілкування
5. Високий (121-150 балів)	Розвинене монологічне мовлення та здатність до активної участі у діалозі, є навички участі у груповій дискусії, гарні знання іноземної мови дозволяють здійснювати монолог, діалог і полілог іноземною мовою, наявні знання про соціально-психологічні особливості комунікації та про невербальні форми спілкування дозволяють здійснювати ефективну комунікацію з будь-яким співрозмовником

За загальною сумою набраних балів визначався рівень комунікативних умінь кожного студента. Результати розподілу студентів за рівнями комунікативних умінь представлені в таблиці 4.

Таблиця 4

Розподіл студентів за рівнями комунікативних умінь

Групи	Рівні комунікативних умінь				
	Низький	Нижче середнього	Середній	Вище середнього	Високий
КГ	25 (12,9 %)	43 (22,2 %)	66 (34,0 %)	48 (24,7 %)	12 (6,2 %)
ЕГ	16 (8,1 %)	24 (12,1 %)	59 (29,8 %)	71 (35,9 %)	28 (14,1 %)

Більш наочно розподіл студентів за рівнями комунікативних умінь представлено на гістограмі (рис. 1).

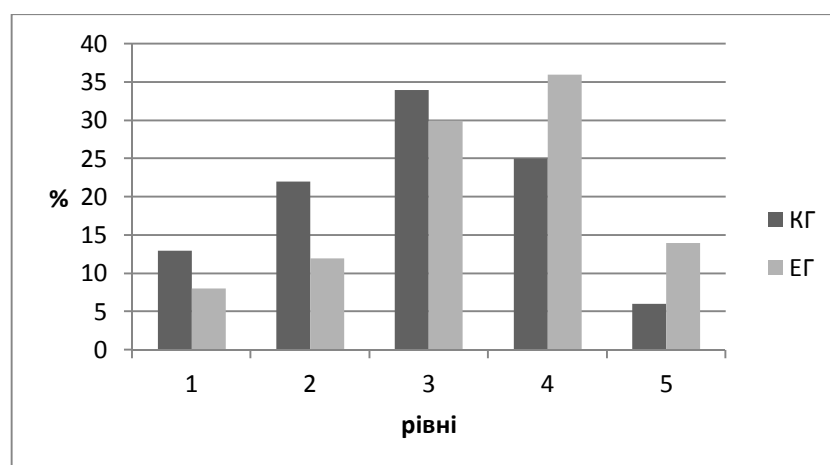

Рис.1. Гістограма розподілу студентів за рівнями комунікативних умінь

Як видно з гістограми, максимум розподілу припадає в контрольних групах на середній рівень (34 %), а в експериментальних — на рівень, вищий середнього (35,9 %). Такі показники також вказують на ефективність експериментальної методики.

Висновки. Таким чином, застосування методів математичної статистики для опрацювання одержаних числових результатів експериментально-дослідної роботи підтвердило її ефективність.

Література:

1. Воловик П.М. Теорія ймовірностей і математична статистика в педагогіці / П.М. Воловик. — К.: Радянська школа, 1969. — 220 с.

У статті презентуються результати експериментальної перевірки ефективності методики формування комунікативних умінь майбутніх фахівців туристичної сфери.

Ключові слова: комунікативні уміння, бакалавр з туризму, експеримент.

В статье представлены результаты экспериментальной проверки эффективности методики формирования коммуникативной компетенции будущих специалистов туристической сферы.

Ключевые слова: коммуникативные умения, бакалавр туризма, эксперимент.

In the article the results of experimental check of efficiency of methods of communicative skills formation of the future bachelors of tourism are presented.

Keywords: communicative skills, bachelors of tourism, experiment.

УДК 355.23: 355.4(477)

А.В. Чудик
м. Хмельницький, Україна

ПРО ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ТА ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ У ПРОЦЕСІ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

При виконанні особовим складом Державної прикордонної служби України службових завдань часто виникають ситуації, що потребують участі прикордонників у протиборстві з порушниками кордону та злочинцями, переважно в екстремальних умовах. З огляду на це персонал ДПС України повинен постійно готувати себе до ефективної протидії цим небезпечним явищам, уміти належним чином застосовувати засоби та заходи фізичного впливу в процесі оперативно-службової діяльності.

Підготовка до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу в наш час є важливою складовою професійної підготовки офіцера-прикордонника, що покликана формувати необхідні прикладні знання, якості, уміння й навички, які забезпечують досягнення об'єктивної готовності офіцера-прикордонника до успішної оперативно-службової діяльності.

При визначенні педагогічних умов підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу важливе значення мають загальнонаукові підходи, що їх використовують у педагогіці. Це своєрідні теоретичні конструкти, за допомогою яких можна визначити специфіку об'єкта і предмета нашого дослідження серед інших у психолого-педагогічній науці.

Таким чином, для підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу важливе значення мають системний, діяльнісний, особистісно орієнтований та акмеологічний підходи.

До останнього часу проблему підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу у процесі оперативно-службової діяльності вчені розглядали, як правило, лише в аспекті розвитку фізичних якостей, збільшення фізичної працездатності та покращення рівня фізичної підготовленості.

Наразі дослідники пропонують формувати фізичну готовність фахівців під час навчання у вищому військовому навчальному закладі різними шляхами. Зокрема О. Старчук запропонував такі педагогічні умови формування фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності: побудова процесу формування фізичної готовності на засадах